

Aleksandra Mančić
MISTIKA I OPRESIJA

Biblioteka
Umetnost i kultura

Kolekcija
Glasnik

Urednik
Prof. dr Gojko Tešić

Glavni i odgovorni urednik
Dr Jelena Trivan

Na korici
Snimila Aleksandra Mančić,
Sveta porodica u skelama, Barselona, 2007

Aleksandra Mančić

Mistika i opresija

Recenzenti

Prof. dr Jelena Filipović

Prof. dr Dragan Prole

Ova studija je rezultat rada na Odeljenju za teoriju
Instituta za književnost i umetnost u Beogradu.

© *Službeni glasnik*, 2020

Simona je poput Kafkinog umetnika u gladovanju, lik koji naglo probudi zanimanje čim se sazna nekoliko stvari o njegovim „sposobnostima“, a potom ga svi zaborave. Zaboravljaju zato što su gladni novog spektakla. Ili zato što se gade prizora gladi, dok umetnik mršavi, i mršavi, dok ne postane kao slamka, dok se ne pomeša sa slamom u kavezu u kojem je izložen. Na kraju ga počiste. Nema nikoga da u nasleđe primi tajne njegovog pozvanja. Nekoliko dana pred smrt, Simona je uznemireno gledala kako niko ne obraća pažnju na njene reči, dok se prema njenoj osobi odnose krajnje brižno. Žalila se da govore o njenoj inteligenciji, umesto da se stvarno zainteresuju za ono što je ta inteligencija kadra da proizvede. Te pohvale inteligenciji nisu imale drugi cilj, govorila je, nego da se izbegne odgovor na pitanje, govori li ona istinu. Poput umetnika u gladovanju, smatrala je da nije zaslužila istine za koje je verovala da ih poseduje. Boleo ju je strah da će misli koje su se spustile u nju biti osuđene na smrt, zaražene njenom nedovoljnošću. Nemam pravo ni na šta od ovoga što mi se dešava, mislila je. Kada je umrla u bolnici u Ešfordu, lokalne novine objavile su vest pod naslovom *Strange Suicide*, „Čudno samoubistvo“, a ispod toga, istaknuto još: *Refused to Eat* – „Odbijala jelo“. Umetnica u gladovanju, razvijala je filozofiju gladi, nimalo daleku Kafkinjoj filozofiji gladi i apsolutnog posta, filozofiju svih patnji, filozofiju svih nesreća na svetu. Jer, govorila je, nesreća se ne sme

objašnjavati. O njoj se mora misliti. Drugi svetski rat je za 20. vek žestoko postavio najvažnije pitanje, koje nas muči i danas: koliko smo spremni da živimo istinu da je svaki život dostojan poštovanja? „Krik bolnog iznenađenja, duboko u duši izazvan nanošenjem zla, nije nešto lično. On jedino i uvek izbija prilikom bolnog kontakta s nepravdom. On je, kako kod poslednjeg od ljudi tako kod Hrista, uvek bezličan protest“, pisala je Simona u jeku tog rata. (Simona Vejl. *O ukidanju političkih partija*. Preveo Nebojša Zdravković. Beograd: Službeni glasnik, 2018, 18.) Možda više od svega, danas nas muči pitanje izraza tog bolnog kontakta s nepravdom, kada onaj kome je nanoseno zlo „potone u stanje gluvog i neprekidnog krika“, kada „čak i oni koji još imaju snage za jecaj taj krik nikad ne uspevaju da izraze ni u nekom unutrašnjem ni u spoljašnjem koherentnom jeziku“ i kada, što najviše zastrašuje, „reči koje pokušavaju da ga prevedu najčešće zvuče potpuno lažno“ (16). Kada takva nemost i nemoštost nastupi, baš onda treba tragati kroz prošlost zarad budućnosti. Tragati za krhotinama koje u sebi nose ključ.

Broj 79. „Ako želite da je upoznate, pođite od broja 79, na groblju Bajbruk u Ešfordu, između jevrejske i katoličke parcele“, piše američki istoričar Robert Zarecki (Robert Zaretsky. 'Remembering Simone Weil: The Price and the Purpose of Philosophy.' *Los Angeles Review of Books* 24. avgust 2018. <https://lareviewofbooks.org/article/remembering-simone-weil-price-purpose-philosophy>) dok razmišlja o ceni i svrsi Simonine filozofije. U Sanatorijumu Grosvenor, viktorijanskoj zgradi van grada Ešforda, stotinak kilometara jugoistočno od Londona, dva dana posle Simonine smrti, 24. avgusta 1943. godine, obavljena je autopsija njenog tela. U izveštaju piše da je uzrok smrti „prestanak rada srca usled degeneracije miokarda izazvane gladovanjem i plućnom tuberkulozom“. Klinička analiza

ne zaustavlja se tu, međutim, nego se nastavlja u nešto nalik moralnom sudu: „Preminula se ubila, *did kill and slay herself*, kaže emfatično izveštaj, odbijajući da jede dok joj je ravnoteža uma bila poremećena.“ U London je stigla u decembru, ili u januaru iste godine. Četiri meseca nakon što se pridružila pokretu Slobodna Francuska, Simona je podnela ostavku. Kao razlog je navela stalno odbijanje njenog zahteva da sa zadatkom bude poslata u okupiranu Francusku. Pokušala je da ubedi Morisa Šumana, starog prijatelja, koji je bio jedan od De Golovih savetnika, da bi joj svaki zadatak „koji ne zahteva tehničku upućenost, ali uključuje visok stepen težine i opasnosti, savršeno odgovarao“. I još je dodala da bi, u slučaju da bude uhapšena, njeno slabo zdravlje bilo jamac da će umreti „a da ništa ne oda“.

Simona nije mogla prestati da misli, ni u tim okolnostima. Pušeci cigaretu za cigaretom, nameštajući okrugle naočare na vrh nosa, ponavljala je: „Ko prestane da misli o tome, postaje saučesnik“. Mora se uraditi nešto sasvim drugo, mora se zauzeti mesto u tom sistemu stvari i učiniti nešto. Dokle god čovek ima samo ideju, nema ništa stvarno, nastavljala je. Velika je čovekova greška što rezonuje, umesto da otkriva. Filozofija je, pisala je Simona, isključivo stvar akcije i prakse; istina uvek mora biti istina o nečemu. O nečemu što je doživljeno, o nekom iskustvu, o nečemu što se zariva u meso i uvlači pod kožu. Kada je, krajem 1934. godine, Simona uzela odsustvo iz škole u kojoj je radila, i sledećih godinu dana provela radeći u tri različite fabrike, među zidovima sivih zgradurina, uz zaglušujuću buku, vezana za mašinu uz koju je morala da ponavlja iste pokrete nebrojeno puta, došla je do najdublje uznemirujućeg otkrića, koje je nazvala prosto, nesreća. Neljudsko stanje fizičke patnje i psihičke degradacije. Svedeni na zupčnike koji opslužuju mašinu u beskrajnom ponavljanju istog posla, u strahu da ne zakasne za časovnicima i za zahtevima

poslovođa, radnici traže spas u tome da uopšte ne misle: to je ono čemu je šegrtovanje u trpljenju otuđenja naučilo Simonu. Posle poraza Francuske i nacističke okupacije, moralo se *učiniti nešto*. I Simona je radila, pomagala izbeglice, učestvovala u otporu, pisala. U Marseju je objavljivala pod pseudonimom, na šta je bila prinuđena zato što je režim u Višiju izopštio Jevreje, a nastavila je da piše i u Njujorku. I tako je u London stigla krajem 1942. godine, da pomogne u stvaranju planova za novo ustrojstvo Republike posle oslobođenja. Za nekoliko meseci, Simona je napisala više stotina stranica studije čiji je naslov *Ukorenjivanje*. Ali za Simonu, to nije značilo „učiniti nešto“. Pisanje nije bilo dovoljno. Simona je govorila Šumanu, „patnje širom sveta opsedaju me i preplavljaju toliko da uništavaju sve moje sposobnosti, i jedini način na koji mogu da ih oživim i oslobodim se te opsesije jeste da sebi pribavim pozamašan udeo opasnosti i muka“. (Simone Weil. *Écrits de Londres et dernières lettres*, coll. « Espoir », Paris: Gallimard, 1957, 254.) Otuda Simonina ideja o bolničarkama, čije je zadatke do pojedinosti opisala u nizu nacрта. To bi bile bolničarke koje bi pomagale na prvoj liniji fronta. Njihov zadatak bio bi manje da spasavaju živote ranjenih vojnika, a više da žrtvuju sopstvene živote. Skakale bi na front s padobranima, čistile rane i previjale ranjenike. Ali što je najvažnije, njihove bele uniforme bile bi vidljive mete za nemačke vojnike. Simona je razvijala svoju misao: „Morale bi da ponude svoje živote kao žrtvu.“ General De Gol verovatno nije čitao dalje od ove rečenice kada je, kako ponavljaju različiti Simonini biografi i tumači, uzviknuo: *Elle est folle!* Simonin plan imao je za mnoge neupućene na prvi pogled nešto ludila u sebi. Simona je tražila da se naspram nacističke brutalne idolatrije stvori njena suprotnost, otelovljenje milosrđa, a ne surovosti. Te bolničarke odlazile bi na mesta na kojima je „najstrašnija klanica“, one

bi bile „nešto što podseća na domove koje su naši vojnici bili prinuđeni da ostave“. Simona je htela da bude u prvoj grupi takvih bolničarki, išla je na kurs prve pomoći, najući se da će je poslati na zadatak. Međutim, njen plan samo je izazvao sablazan. Simona je, ipak, nastavila da čini ono što je činila već mesecima: jela je i u Londonu samo onoliko kolike su bile strogo racionisane količine hrane u Francuskoj. Tuberkuloza, glavobolje, oslabljeno srce. Kako je zapisala Florans de Lisi, koja već decenijama neumorno radi na izdavanju Simoninih spisa,

poslednje reči, zapisane olovkom u poslednjoj sveščici, koje čine smerni zaključak svih svezaka *Natprirodnog saznanja*, jesu sledeće – imala je samo trideset četiri godine, i umirala je: „Pokazati šta znači *spoznati* (u naučnom smislu). *Nurses*.“ (Simone Weil. *Œuvres*. Éd. Florence de Lussy. Paris: Gallimard, 1999, 33.)

Poslednja reč, „Bolničarke“, ispisana je na engleskom jeziku. Bolničarka na prvoj liniji fronta, koja je htela da bude, i bolničarke koje se o njoj brinu u sanatorijumu, u poslednjim danima. *Nurses*. Smrt za Simonu nije bila ni sredstvo ni cilj, ni njene filozofije, ni njene mistične portrage, ali je svakako ulazila u njenu viziju kao jedna od njihovih mogućih posledica. Ova junakinja nije imala viziju žrtvovanja, nego viziju posvećenosti vrednostima koje je izabrala. Viziju sopstvenog života kao otelovljenja vrednosti u koje je verovala, zarad slobode, kojoj uvek pretil suđar sa nečim što je može uništiti. Suočavanje sa teskobom je nužan posrednik vrednosti u koje veruje, rizik je jedini način da se iz teskobe iziđe.

*